

СЛОВО МИРУ

Ні мові
ворожнечі!

Співфінансується
Європейським Союзом

Європейський Союз

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Співфінансується
та впроваджується
Радою Європи

Видання англійською мовою:
SPEAK PEACE!
HATE SPEECH IS NOT AN OPTION!

© 2020 Рада Європи. Всі права захищені. Умовні права надані Європейському Союзу. Переклад, відтворення або передання будь-яких частин цієї публікації в будь-якій формі й будь-якими засобами – електронними (CDRom, Інтернет тощо) або механічними, включно з копіюванням, записом тексту чи використанням будь-якої системи накопичення або витягнення інформації, допускається виключно за попереднім наданим в письмовій формі дозволом від Директорату комунікацій (F-67075 Strasbourg Cedex або publishing@coe.int).

Цю брошуру було оновлено та надруковано у 2024 році за фінансової підтримки Європейського Союзу і Ради Європи в межах проєкту «Боротьба з мовою ворожнечі в Україні», що є частиною Партнерства заради належного врядування.

СЛОВО МИРУ

Ні мові
ворожнечі!

Рада Європи

**ЯК БИ ВИ ПОЧУВАЛИСЯ, ЯКБИ
ХТОСЬ НЕНАВИДІВ ВАС АБО
БЛИЗЬКИХ ВАМ ЛЮДЕЙ ТІЛЬКИ
ЗА ТЕ, КИМ ВИ Є? ЧИ МАЄ
БУДЬ-ХТО ПРАВО ПІДДАВАТИ
НАС ДИСКРИМІНАЦІЇ АБО
ПРИНИЖЕННЮ ЗА ТЕ, ЩО МИ Є
ТАКИМИ, ЯКИМИ Є? ЧИ НЕ СЛІД
ВИМАГАТИ ПОВАГИ ДО НАС ВСІХ?**

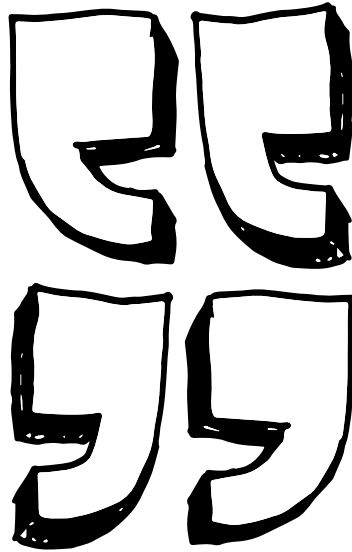

Коли ви чуєте
заклики до
дискримінації
осіб або груп
чи насильства
над ними через
їхню релігію або
переконання,
колір шкіри, стать,
вік, інвалідність,
сексуальну
орієнтацію
або будь-які
інші особисті
характеристики,
це майже напевно
мова ворожнечі.

ВОРОЖНЕЧА – ЦЕ БІЛЬШЕ НІЖ «ПРОСТО СЛОВА», І В РЕАЛЬНОМУ, І У ВІРТУАЛЬНОМУ СВІТІ!

Ворожнечу можуть роздмухувати на телебаченні, у газетах, у школі, на роботі або серед мешканців кварталу, просто на вулицях або в родині; поширювати в Інтернеті на веб-сайтах, у застосунках, блогах, соціальних мережах, через електронну пошту або чати. Інтернет може сіяти справжню ворожнечу через просякнуті ненавистю відеоролики, фотографії, пісні, комікси, оброблені зображення тощо.

МОВА ВОРОЖНЕЧІ – ЗАГРОЗА ДЛЯ ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ

***“Усі люди народжуються вільними й рівними у своїй гідності та правах”.
Стаття 1 Загальної
декларації прав людини***

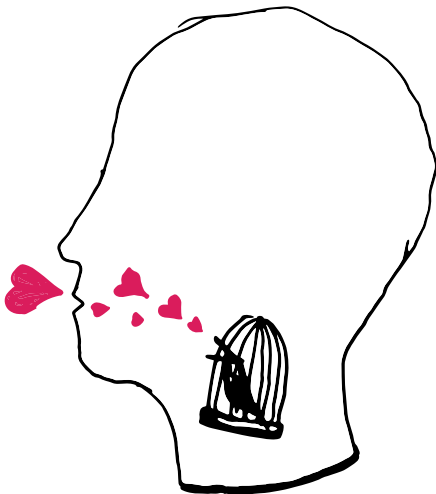
Міжнародні норми в царині прав людини гарантують усім рівність і недопущення дискримінації. Саме захист гідності без жодної дискримінації забезпечує нас від мови ворожнечі. А це означає, що мова ворожнечі становить загрозу для життя людей, тому в більшості країн жорсткі форми мови ворожнечі заборонені.

ЩО ТАКЕ ДИСКРИМІНАЦІЯ?

Усі люди рівні у своїх правах. Дискримінація – це протилежність рівності. Коли з кимось поведяться по-іншому без жодних об'єктивних та обґрунтованих на те підстав, це дискримінація. Особи або групи осіб стають мішенями мови ворожнечі просто через те, що вони є такими, якими є. Це відчужує, маргіналізує й підриває гідність людей, часто тих, хто вже є вразливими через багато інших обставин.

Пам'ятайте: дискримінація не обов'язково породжується мовою ворожнечі, але мова ворожнечі майже завжди спирається на дискримінацію в припущенні того, що особа або група осіб вища за інших.

СВОБОДА ВИСЛОВЛЕННЯ ДУМОК І МОВА ВОРОЖНЕЧІ

“Межа між свободою слова та мовою ворожнечі є дуже тонкою.

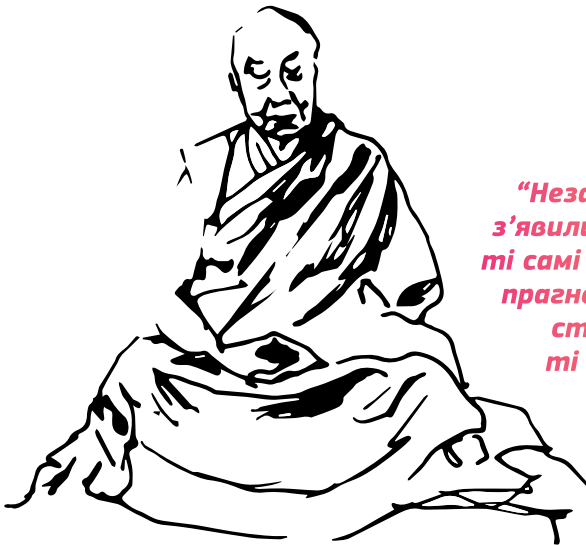
Свобода слова сприяє дискусії, а мова ворожнечі спонукає до насильства”.

Ньютон Лі. Протидія тероризму та кібербезпека: тотальна поінформованість

Говорячи про свободу висловлення думок, ми маємо на увазі, що кожен має право на самовираження, на вільне передання або отримання інформації та ідей. Свобода висловлення думок – це право людини, визначене, наприклад, у статті 10 Європейської конвенції про права людини. Це право є істотною підвалиною демократичного суспільства й важливою запорукою того, щоб кожна людина могла відбутися як особистість.

Ця свобода охоплює право висловлювати думки, які можуть вважати критичними, образливими, агресивними або суперечливими. Водночас свобода висловлення думок не є безмежною. Держави можуть карати за висловлення думок, які поширюють ворожнечу, спонукають до неї, пропагують і виправдовують її, та запобігати таким висловленням для захисту прав інших людей. Необхідно дотримуватися балансу: люди можуть висловлювати свої думки, але це не має порушувати права інших осіб або ж спричиняти безлад чи злочинні дії.

НЕНАВИСТЬ НЕ ПОВ'ЯЗАНА З ПЕВНОЮ ГРУПОЮ: МІШЕННЮ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ МОЖЕ СТАТИ БУДЬ-ХТО!

“Незалежно від того, де ми з’явилися на світ, по суті, ми ті самі людські істоти. Усі ми прагнемо щастя й не хочемо страждань. Усі ми маємо ті самі людські потреби і турботи...”
Далай Лама

Мішенню мови ворожнечі може стати будь-хто, але в Європі від неї постійно страждають кілька груп людей, наприклад, ЛГБТІ, мусульмани, іудеї або інші релігійні групи, жінки, мігранти та етнічні меншини, роми, бідні люди, особи з інвалідністю тощо. У різних країнах ці групи можуть бути різними. Мова ворожнечі тягне за собою широкий спектр тяжких наслідків для окремих її жертв, груп, на які вона націлена, для інших вразливих груп, та й для спільноти загалом. Люди можуть ставати її мішенями через сукупність їхніх ознак, наприклад, будучи жінками та мігрантками одночасно.

Розгляньмо приклад. Пандемія COVID-19 породила нову хвилю мови ворожнечі, дискримінації та стигматизації. На початку пандемії осіб, яких вважали етнічними китайцями або азіатами, мігрантами та іноземцями, звинувачували в тому, що вони поширюють вірус. Як наслідок пандемії сформувалися нові вразливі групи: інфіковані коронавірусом особи наражаються на соціальне виключення, ізоляцію, стигматизацію й мову ворожнечі.

ПРИКЛАДИ ПОШИРЕННЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ В РЕАЛЬНОМУ ЖИТТІ, ЩО НАБУЛИ ВЕЛИКОЇ ПОПУЛЯРНОСТІ В ЗМІ: АВТОРИТЕТИ/ ПОЛІТИКИ

*Щоб збурити цілу групу людей до ненависті, їх необхідно переконати в тому, що інша особа або група осіб є злом чи загрозою.
З плаката «НЕНАВИСТЬ СЬОГОДЕННЯ»*

Коли йдеться про мову ворожнечі, маємо замислитися про її наслідки та шкоду для осіб, груп або для суспільства загалом. На публічній арені ці наслідки множаться, оскільки авторитетні особи мають вплив на велику аудиторію. Це ще одна причина того, чому їм належить утримуватися від використання мови ворожнечі та стигматів і засуджувати використання мови ворожнечі іншими.

Шкідливим до певної міри слід визнати будь-який вид мови ворожнечі, хоча є ситуації, коли шкода може бути особливо значною, наприклад, така мова може бути більш образливою, зачіпати більшу кількість людей і потенційно завдавати більшої шкоди лише через те, що її використовують особи, які мають широку аудиторію на платформах соціальних мереж. Ці люди можуть вдаватися до мови ненависті та здобувати більше прибічників і послідовників.

ПРИКЛАД: ВІД ПОГАНОВОГО ДО ЩЕ ГІРШОВОГО

Подивіться на подані далі приклади: чи не видаються вони вам знайомими? Чи можете ви пригадати приклади мови ворожнечі у вашій країні? На які групи вона націлена? Які наслідки використання мови ворожнечі?

“Мало їх Гітлер повбивав!”

Публічна заява мера міста про ромське населення в місті.

“Вони не можуть нам дати нічого, хіба що підтвержені факти зростання злочинності та гвалтувань”.

Коментар до статті в Інтернеті щодо кризи біженців у Європі в 2015 році. 622 вподобання й набагато більше переглядів.

“Гомосексуалізм як мерзенне захворювання слід подолати та зупинити”.

Група у ФБ, яка має 300 членів

“Вас, євреїв, ніхто до нашої країни не запрошував. То ж чого б це нам через вас засмучуватися?”

Коментар під публікацією в блозі. Автор висловив засмучення через дії вандалів на меморіалі жертвам Голокосту.

“Жінки мусять заробляти менше за чоловіків, тому що вони слабкіші й не такі розумні”.

Член Європейського парламенту

ЧОМУ БОРОТЬБА З МОВОЮ ВРОЖНЕЧІ ВАЖЛИВА?

*“Я вирішив жити в любові.
Ненависть – надто
важкий тягар, щоб його
нести”.*
**Мартін Лютер Кінг
молодший**

Чому мову ворожнечі не можна ігнорувати? От деякі причини:

- **щоб запобігти серйозним порушенням прав людини;**
- **щоб сприяти побудові мирного, інклюзивного, демократичного та справедливого суспільства;**
- **щоб підтримати боротьбу з насильством над жінками;**
- **щоб запобігати збройним конфліктам, жорстокості та іншим злочинам.**

Необхідно реагувати не лише на мову ворожнечі, коли вона показує своє обличчя, але і на її першопричини. Інакше кажучи, на рівні ставлення різних груп суспільства одна до одної та стосунків між ними. Ворожнеча буває на ґрунті расистських підходів, сексизму й негативних стереотипів. Якщо їй не протидіяти, вона може заражати суспільство, підсилюючи стереотипи та збільшуючи ймовірність свавілля аж до можливого фізичного насильства. В останньому випадку мова ворожнечі може перетворюватись на злочини на ґрунті ненависті. Масові порушення прав людини, такі як геноцид та етнічні чистки, є явищами, яким мова ворожнечі передуює або які супроводжує.

ПРИКЛАД: КУДИ ВЕДЕ МОВА ВОРОЖНЕЧІ?

Для того, щоб пояснити наслідки мови ворожнечі, а також причини, через які необхідно врегульовувати її використання в різних формах з метою підтримки демократичних цінностей і попередження насильства, іноді використовують піраміду ворожнечі. Загадайте стан справ у вас: чи не знайомі вам якісь форми мови ворожнечі в цій піраміді?

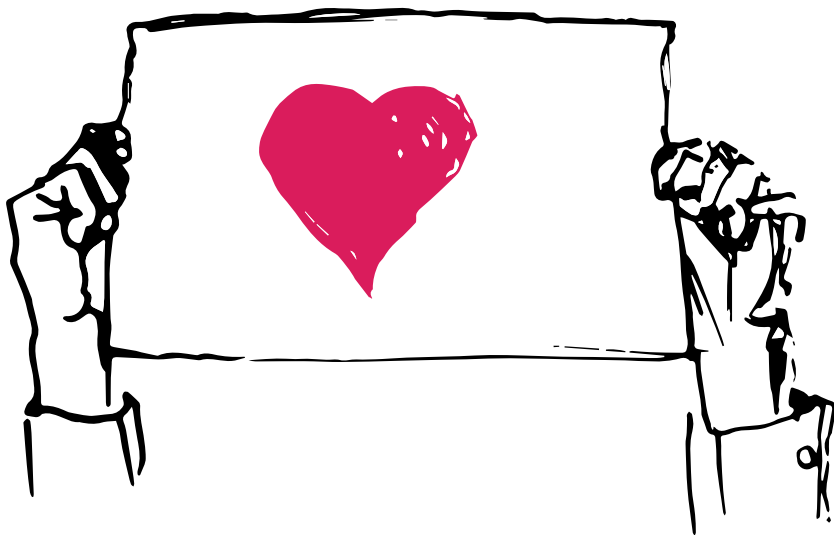

Джерело: Ліга боротьби з дифмацією

ВИСТУПАЙМО ПРОТИ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ

“А що, як наше ставлення до самих себе спиратиметься не на те, як ми виглядаємо, до якої церкви ходимо, або де живемо... а на те, що ми цінуємо? Гуманність, доброта, вроджене чуття нашої взаємної об’єднаності. І переконаність у тому, що всі ми стоїмо на варті не тільки наших домівок і нашої планети, але й одне одного”.

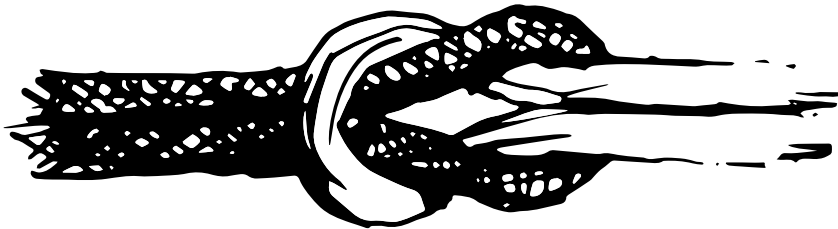
Жасінда Ардерн, прем’єр-міністерка Нової Зеландії

Протидіяти ворожнечі може будь-хто. Подивімося, як саме.

Якщо протистояти мові ворожнечі за допомогою любові, емпатії, співчуття та стійкості, можливо, повністю вона не зникне, але чим більше ми будемо робити для просвіти й підтримки людей, виступати проти несправедливості, тим кращим буде світ. Якщо реагуватимемо на мову ворожнечі всі разом, вона не перетвориться на норму життя!

БОРЮЧИСЬ РАЗОМ ПРОТИ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ, МИ СТАЄМО МІЦНІШИМИ

Є люди, які запобігають проявам ворожнечі, допомагаючи громадам єднатися, краще розуміти одна одну та жити у взаємній повазі. Є ті, хто реагують на мову ворожнечі, наводячи аргументи проти неї. Є також ті, хто виховують молодь у дусі поважного ставлення до відмінностей між людьми. Є ті, хто демонструють солідарність і підтримку групам, на які ворожнеча спрямована. І ще є ті, хто виступають проти несправедливості, пропонуючи протилежні підходи. Є організації, що відстежують застосування мови ворожнечі. Є ті, хто подають на авторів мови ворожнечі до суду. Є установи, які мають право штрафувати за поширення мови ворожнечі телевізійних мовників і навіть соціальні мережі. Ці приклади показують, що є заходи, які часто можна вживати проти мови ворожнечі, навіть ще до того, як вона проявиться.

Щоб протидіяти мові ворожнечі, нам усім – політикам, громадянському суспільству, освітянам, ЗМІ, релігійним діячам, працівникам молодіжного сектора, поліції тощо – слід діяти разом.

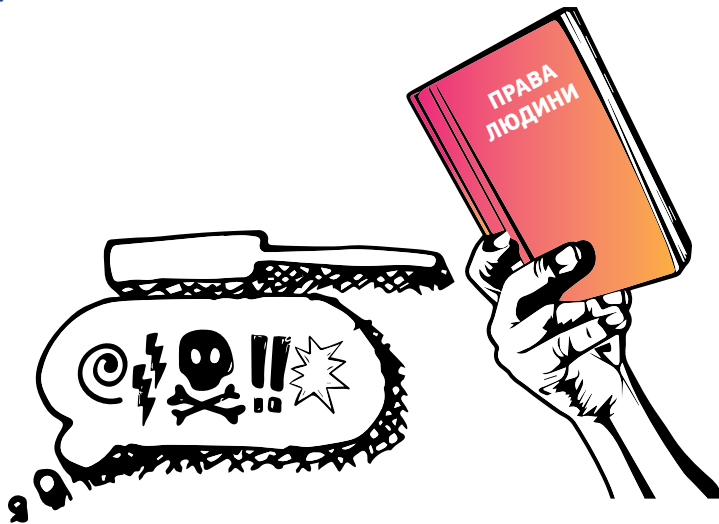
Часто передовим загоном розпізнавання перших ознак нетерпимості та дискримінації і боротьби з усіма формами цих явищ є громадянське суспільство, яке:

- **закликає державні органи протидіяти мові ворожнечі, наприклад, удосконалюючи законодавство;**
- **повідомляє про факти використання мови ворожнечі;**
- **є голосом потерпілих і надає їм правову та психологічну допомогу;**
- **веде просвітницьку, інформаційну роботу та закликає до боротьби проти мови ворожнечі.**

РЕАГУВАННЯ НА НЕНАВИСТЬ

“Ми можемо не погоджуватися, але все одно любити один одного, хіба що в основі твоєї незгоди лежить прагнення мене пригнобити, не визнавати мого людського єства та мого права на існування”.

Джеймс Болдвін

Необхідно постійно пам'ятати, що права людини є загальними, неділимими, взаємопов'язаними, взаємозалежними та невід'ємними для всіх людей, навіть для тих, хто використовує мову ворожнечі або поширює її. Буває й так, що люди висловлюються, особливо в інтернеті, не виваживши належно свої слова або завдаючи образи, не прагнучи цього, після чого про це шкодують і навіть забирають свої слова назад. Втім буває й так, що мову ворожнечі поширюють навмисно, наприклад, у межах кампаній ворожнечі.

Мусимо пам'ятати, що, реагуючи щоразу на мову ворожнечі, ми маємо розуміти, наскільки багато явищ підпадають під визначення «ворожнеча». А це означає, що, хоча всі вияви ворожнечі можуть певною мірою нести зло, один прояв може все одно бути гіршим за інший (містити більшу образу, зачіпати більшу кількість людей, бути більш провокативним, потенційно – шкідливішим тощо). Обираючи варіант реагування на мову ворожнечі, слід мати на увазі ступінь висловленої ненависті.

Водночас, коли ми реагуємо на мову ворожнечі, маємо дбати про те, щоб наша аргументація не зашкоджувала правам інших людей і не принижувала їхньої людської гідності. Якщо реагувати на ворожнечу ворожнечею, проблему не буде вирішено.

10 КОРИСНИХ СТРАТЕГІЙ БОРТЬБИ ПРОТИ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ

“Ми від народження здатні до агресії, так само як і до співчуття. Процес вибору одного або іншого є свідомим рішенням нас самих, наших родин, громад і нашого культурного середовища взагалі. Ключем до подолання ворожнечі є освіта: вдома, в школі та в громаді”.
Психолог Бернард Голден

Що робити, якщо ви натрапили на сповнене ворожнечі послання? Яка стратегія спрацює, а яка ні? Погляньте на деякі корисні кроки, до яких можна вдатися.

• ВИЗНАЧТЕ ВАШУ ПОЗИЦІЮ І ЧІТКО ЗАЯВІТЬ ПРО ВАШУ НЕЗГОДУ:

покажіть, що є люди, які подібних заяв терпіти не будуть. Ваше мовчання може означати, що ви згодні, і тоді ворожнеча буде поширюватися далі. Особливо якщо ви знаєте особу, яка застосувала мову ворожнечі, завжди можна запитати, для чого вона це сказала. Запитання примушують людину замислюватися про власні слова.

• ДЛЯ РЕАГУВАННЯ НЕ ВИКОРИСТОВУЙТЕ ОБРАЗЛИВІ ВИРАЗИ Й НЕ ВІДПОВІДАЙТЕ В ТАКОМУ САМОМУ ДУСІ, ЯК АВТОР ЦЬОГО ВИСЛОВУ ВОРОЖНЕЧІ:

як би вам не хотілося, не намагайтеся помститися або надати негідну відповідь, навіть коли ситуація особливо болісна. Реагуйте не на особу автора вислову, а на його зміст!

• ПРОДЕМОНСТРУЙТЕ ЕМПАТІЮ ДО ТИХ, НА КОГО МОВА ВОРОЖНЕЧІ НАЦІЛЕНА:

покажіть, що вважаєте мову ворожнечі грубою та образливою. Тоді ваша реакція не просто підтримає жертву, а й надихне її не миритися з ворожим ставленням і поскаржитися до відповідних державних органів.

• ВИПРАВЛЯЙТЕ НЕПРАВДИВУ ІНФОРМАЦІЮ:

завжди, коли є можливість надати правдиву інформацію, надавайте її та спростовуйте брехню фактами. Можливо, це образника не переконає, проте може переконати інших слухачів або читачів.

• ЗА НЕОБХІДНОСТІ – ВИДАЛЯЙТЕ:

навіть коли вважаєте за краще не реагувати напряму, завжди є можливість подати через інтернет скаргу на контент, що є мовою ворожнечі, або видалити публікацію, особливо на своїй сторінці. Повідомляйте про це онлайніві платформи (соціальні мережі, форуми). Якщо їм про ці речі невідомо, вони не зможуть з цим нічого зробити. Уникайте поширення таких дописів, оскільки ви тільки додасте повідомленню ворожнечі популярності та ще більшої помітності.

• НЕ ВТЯГУЙТЕСЯ В НЕСКІНЧЕННІ СУПЕРЕЧКИ:

висловіть вашу незгоду й незадоволення в спокійній заяві. Висловлюйтесь стисло, але переконливо.

• ДІЗНАВАЙТЕСЯ І ГОВОРІТЬ ПРО РІЗНОМАНІТТЯ, РІВНІСТЬ, ІНКЛЮЗИЮ:

чим більше людей знатимуть про ці речі, тим краще ми зможемо попереджати мову ворожнечі.

• ДОЛУЧАЙТЕСЬ ДО ДОБРОВОЛЬНОЇ УЧАСТІ В ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ Й БУДЬТЕ АКТИВНИМИ:

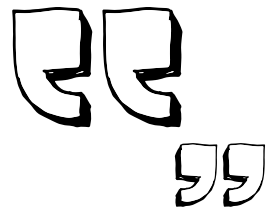
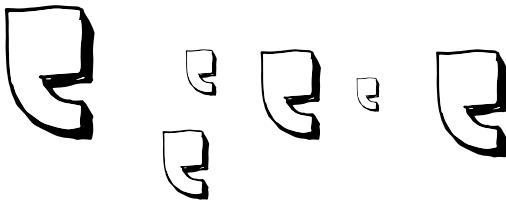
приєднуйтесь до інтернет-спільнот та організацій, які відстоюють права людини. Перевірте: можливо навколо вас існують організації, що борються, наприклад, за інклюзивність, демократичні цінності, за мир, або ж проти расизму, сексизму і дискримінації, та приєднуйтеся до їхньої роботи.

• ПОВІДОМЛЯЙТЕ ОРГАНИ ВЛАДИ ПРО ФАКТИ ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ:

якщо зазначені вище кроки не дають результатів і ви відчуваєте, що ваша безпека й життя під загрозою, повідомляйте про факти використання мови ворожнечі владу.

• НЕ ВТРАЧАЙТЕ НАДІЮ:

ворожнеча має глибоке і потужне коріння, і як би старанно ви не діяли, ризик проявів мови ворожнечі не зникає. Головне – це діяти та приєднуватись до інших, хто робить таку саму справу.

ЩО РОБИТЬ РАДА ЄВРОПИ СТОСОВНО МОВИ ВОРОЖНЕЧІ

*“Метою Ради Європи
є досягнення більшого
єднання між її членами...”
Стаття 1 Статуту
Ради Європи*

До складу заснованої в 1949 році Ради Європи входять 46 держав-членів. Вона сприяє поширенню спільних і демократичних принципів, які ґрунтуються на Європейській конвенції про права людини та на інших конвенціях і документах у царині прав людини.

Стосовно мови ворожнечі Рада Європи:

- ухвалила стандарти прав людини, а Європейський суд з прав людини розглянув кілька справ щодо мови ворожнечі, створивши в цьому напрямку судову практику, яка є чинною для всіх держав-членів
- її різні органи ухвалили рекомендації та керівні принципи на допомогу країнам у боротьбі з мовою ворожнечі та в підтриманні її жертв; вона ухвалила визначення поняття «мова ворожнечі» вже в 1997 році, а в 2022 році оновила його в [Рекомендації щодо боротьби з мовою ворожнечі, CM/Rec\(2022\)16](#)
- здійснює моніторинг проблем расизму, ксенофобії, антисемітизму, нетерпимості та дискримінації в державах-членах за допомогою роботи моніторів [Європейської комісії проти расизму і нетерпимості \(ЄКРН\)](#). ЄКРН підготувала Загальнополітичну [рекомендацію № 15 про протидію мові ворожнечі](#), яка проголошує для держав-членів керівні принципи щодо способів подолання цієї проблеми
- надає підтримку в розробленні політичних засад і можливостей для навчання представників державних установ і громадянського суспільства з питань боротьби з мовою ворожнечі, наприклад, через діяльність [Підрозділу протидії мові ворожнечі та співробітництва](#)
- організовує кампанії та освітні заходи з боротьби проти мови ворожнечі, такі як [Молодіжна кампанія руху проти мови ворожнечі](#)

ЄС та Рада Європи через спільні програми співпраці, такі як “Партнерство заради належного врядування” та “Горизонтальний інструмент для Західних Балкан та Туреччини”, надають допомогу бенефіціарам у просуванні реформ, що націлені на боротьбу з дискримінацією й мовою ворожнечі, зміцнення інституційної спроможності та правового захисту для потерпілих, а також підвищення обізнаності громадськості з цього питання.

- розробляє навчальні посібники, видання “Закладки” та “Ми МОЖЕМО” на допомогу освітнім працівникам у дослідженнях мови ворожнечі та боротьби з нею разом з молоддю в межах освітніх заходів, присвячених правам людини та розробленню протилежних і альтернативних наративів
- працює над протидією дискримінації в багатьох інших царинах, таких як освіта, спорт, права ромів, гендерна рівність, сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність, врядування в ЗМІ та в інтернеті, працевлаштування, боротьба з мовою ворожнечі в контексті сексизму тощо.

Молодіжна кампанія руху проти мови ворожнечі Ради Європи була загальноєвропейською кампанією, протягом якої численні організації та окремі особи проводили освітні заходи для молоді, присвячені боротьбі з мовою ворожнечі та підтриманню прав людини в Інтернеті, організували обговорення з правозахисниками щодо способів подолання ненависті, направляли повідомлення про випадки використання мови ворожнечі до соціальних мереж або органів влади, а також організували дні тематичних заходів для інформування про групи людей, які стають мішенями мови ворожнечі. Багато організацій, таких як мережа «Ні мові ворожнечі», продовжують свою роботу й тепер.

Ви шукаєте джерела, які підкажуть, як боротися з мовою ворожнечі? Ознайомтесь із прикладами: www.coe.int/en/web/no-hate-campaign

Корисні посилання:

Вебсайт Ради Європи: www.coe.int

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості: www.coe.int/ecri

Підрозділ програм з інклюзії та протидії дискримінації Ради Європи: <https://www.coe.int/en/web/inclusion-and-antidiscrimination>

У брошурі розглянуто поняття мови ворожнечі, її прояви й ризики для прав людини та демократій. Текст розроблено для всіх зацікавлених осіб та організацій громадянського суспільства, які відчують потребу краще зрозуміти феномен мови ворожнечі й хочуть долучитися до боротьби з нею. Надано пояснення про мову ворожнечі, а також пропозиції стосовно дій щодо запобігання мові ворожнечі та боротьби з нею.

Цю брошуру було розроблено в межах спільних програм, що співфінансуються Європейським Союзом та Радою Європи, «Партнерство заради належного врядування» та «Горизонтальний інструмент для Західних Балкан та Туреччини», а саме проєктів «Посилення доступу до правосуддя через несудові механізми правового захисту для постраждалих від дискримінації, злочинів на ґрунті ненависті та мови ворожнечі в країнах Східного партнерства» та «Сприяння різноманіттю та рівності на Західних Балканах» відповідно. Погляди, висловлені в цій публікації, у жодний спосіб не можуть бути використані для відображення офіційної думки будь-якої сторони.

Держави – учасниці Європейського Союзу вирішили поєднати свої знання, ресурси та долі. Разом вони побудували простір стабільності, демократії та сталого розвитку, водночас утверджуючи культурне розмаїття, толерантність та індивідуальні свободи. Європейський Союз прагне розділити свої досягнення та цінності з країнами та людьми за межами своїх кордонів.

www.europa.eu

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини на континенті. Вона нараховує 46 держав-членів, включно з усіма державами-членами Європейського Союзу. Усі держави-члени Ради Європи приєдналися до Європейської конвенції з прав людини – договору, спрямованого на захист прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням Конвенції у державах-членах.

www.coe.int

Співфінансується
Європейським Союзом

Європейський Союз

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Співфінансується
та впроваджується
Радою Європи